

ЧЕРНІГІВЩИНА:

ВІД ВІДНОВЛЕННЯ
ДО РОЗВИТКУ

ЗМІСТ

ВСТУП	4
--------------------	----------

I. ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ	6
---	----------

Аналіз поточної безпекової та соціально-економічної ситуації	6
Основні проблеми, внутрішні та зовнішні виклики, ризики та загрози	16

II. ОПИС СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ	21
--	-----------

III. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ	26
---------------------------------------	-----------

IV. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ, КЛЮЧОВІ ПРОЄКТИ	30
--	-----------

I. Чернігівщина – безпечний регіон	30
II. Комплексне відновлення інфраструктури	37
III. Відновлення бізнесу і розбудова нової економіки регіону	45
IV. Збереження і розвиток людського потенціалу	54

V. ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СТРАТЕГІЇ	64
--	-----------

ВСТУП

Починаючи з 24 лютого 2022 року, як Україна, так і область, живе і працює в умовах безпрецедентних викликів внаслідок повномасштабного вторгнення російської федерації.

Перебували в зоні бойових дій або знаходились в окупації усі громади Чернігівщини.

Обсяги руйнування досить значні. Пошкоджено або зруйновано численні об'єкти інфраструктури, житлового фонду, закладів освіти, охорони здоров'я, спорту, культури, адміністративних будівель, інженерних мереж, дорожнього господарства.

Багато підприємств призупинили свою роботу або через руйнування або через заблокований доступ до ринків збуту чи сировини. На цьому фоні відбувається кардинальна зміна не лише системи міжгалузевих зв'язків, а й структури економіки і соціальної сфери.

Незважаючи на відступ російських загарбників із Чернігівщини, безпекова ситуація не сприяє розвитку області. Чернігівщина має понад 450 км спільних кордонів з двома недружніми країнами – з агресором-росією, та її сателітом – білоруссю, і прикордонні громади регіону перебувають під обстрілами або їх постійною загрозою.

Наявна кризова ситуація в Україні призводить до того, що область змушена розбудовувати свій соціально-економічний потенціал в умовах невизначеності.

«Чернігівщина: від відновлення до розвитку» – це стратегічний документ (далі – Стратегія), який визначає основні шляхи відновлення та пріоритети регіонального розвитку Чернігівської області на найближчі роки. У ньому зосереджені ключові завдання і напрями діяльності, спрямовані на відновлення інфраструктури, економічних процесів, людського потенціалу та поліпшення якості життя мешканців області, підвищення конкурентоспроможності регіону. Документ розроблений з урахуванням попередніх стратегічних документів державного та регіонального значення та проєктів нових Планів і програм, що відповідають сьогоdnішнім реаліям.

У Стратегії визначені основні заходи, на які будуть спрямовані зусилля місцевих органів виконавчої влади, територіальних органів центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств і організацій усіх форм власності, інших суб'єктів регіонального розвитку на розв'язання існуючих проблемних питань у відбудові та розвитку різних галузей та сфер діяльності області задля втілення єдиної державної політики відновлення та розвитку України на рівні регіону за особливих обставин, викликаних військовим станом та після його закінчення.

Вихідні умови для відновлення та розвитку ґрунтуються на основі аналізу ситуації у 2022 році та поточної ситуації з урахуванням наслідків впливу повномасштабної збройної агресії російської федерації.

Зазначений документ містить аналіз сценаріїв розвитку області, які визначають бачення реалізації потенціалу та результати майбутнього розвитку Чернігівщини.

Рівень соціально-економічного розвитку регіону у середньостроковій перспективі буде залежати від подальшого перебігу воєнних дій, як і спроможність держави і регіону успішно відновитися після їх закінчення.

Документ враховує ключові загрози, а також передбачає врахування власних унікальних можливостей, які є в області або з'явилися за цей період.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ОБЛАСТІ

АНАЛІЗ ПОТОЧНОЇ БЕЗПЕКОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИТУАЦІЇ

Більше місяця на території області велись активні бойові дії. Однак, обстріли прикордонних територій продовжуються майже щодня, а 19.08.2023 року росія завдала ракетного удару по центру міста Чернігів.

Загалом, станом на 25 серпня 2023 року у Чернігівській області внаслідок ракетних, мінометних та артилерійських обстрілів, а також на вибухових пристроях різного характеру загинуло 677 людей, з них 26 дітей, поранень зазнали 1317 осіб, з них – 80 дітей.

Крім того, спостерігались неодноразові випадки порушення прав людини і міжнародного гуманітарного права, громадяни області зазнавали катування (торттури), нелюдське поводження, незаконне позбавлення волі, російські військові брали людей в заручники та використовували цивільне населення як щит.

Внаслідок планомірних чисельних ворожих атак значних руйнувань/пошкоджень зазнали населені пункти області, об'єкти критичної інфраструктури та суб'єкти господарювання.

Загалом, внаслідок обстрілів та бомбардувань на Чернігівщині пошкоджено більше ніж 12,6 тис. об'єктів, у тому числі 39 мостів, більше 1 тис. км доріг, більше ніж 1,5 тис. об'єктів критичної інфраструктури (енергетики, водопостачання та водовідведення).

З пошкоджених об'єктів 83% руйнувань – це житло громадян (більше 10 тисяч об'єктів – 9,3 тис. приватних та 1,1 тис. багатоквартирних житлових будинків), з них більше ніж 1,2 тис. не підлягають відновленню (1206 приватних і 9 багатоквартирних).

Також руйнувань зазнала низка об'єктів соціальної інфраструктури. Це навчальні заклади, лікарні, заклади культури та спорту, соціального захисту (143 заклади освіти, 72 об'єкти охорони здоров'я, 5 закладів соціального захисту, 90 закладів у сфері культури та спорту).

В результаті збройної агресії з боку рф територія Чернігівщини забруднена вибухонебезпечними предметами (залишки нерозірваних боєприпасів та замінування території). Потенційно небезпечна територія області, в тому числі землі сільськогосподарського призначення, складає 352,1 тис. га. Підлягає розмінуванню 18,4 тис. га сільгоспугідь, з них 17,0 тис. га знаходяться у двадцятикілометровій прикордонній зоні та на даний час

не обстежуються. Першочергового розмінування потребує 1,4 тис. га сільгоспугідь. На сьогодні розміновано лише 65,9 га.

Починаючи з березня 2022 року, проведено обстеження на наявність вибухонебезпечних предметів понад 40,822 тис. га території області, 235,21 км доріг і 1015,718 км залізничних колій, 22,5 км території вздовж ліній електропостачання, перевірено 1738 об'єктів, знешкоджено 61,85 тис. одиниць боєприпасів.

Станом на початок вересня 2023 року вже відновлено 143 об'єкти: 74 заклади освіти (41 школа, 29 дитячих садків, 1 позашкільний заклад, 1 професійно-технічної та 2 вищої та передвищої освіти), 41 об'єкт охорони здоров'я, 4 заклади соціального захисту, 24 заклади у сфері культури та спорту, 1123 – критичної інфраструктури.

Відновлено 802 км автодоріг та 31 міст (у тому числі 11 – капітально, на 20 встановлені тимчасові споруди або влаштовані тимчасові переправи/об'їзди).

Станом на 01.09.2023 пошкоджень та руйнувань зазнали 494 суб'єкти господарювання на території 21 територіальної громади Чернігівської області. Серед них 249 – це підприємства, установи та організації недержавної форми власності, 245 – ФОПи.

Найбільша кількість пошкоджень у: торгівлі (229 або 46%); сільському господарстві (64 або 13,0 %), промисловості (62 або 12,6 %); сфері операцій з нерухомістю (53 або 10,8 %).

Загальна вартість пошкодженого майна підприємств, установ та організацій усіх форм власності за даними бухгалтерського обліку за залишковою вартістю становить біля 6,9 млрд грн, в тому числі фізичних осіб підприємств – 449,5 млн. грн, підприємств, установ та організацій: приватної форми власності – 5,8 млрд гривень; державної форми власності – 20,2 млн гривень, комунальної форми власності – 515,4 млн. грн.

Через постійні обстріли прикордонних громад області з боку РФ, облік руйнувань триває.

У структурі економіки області переважає аграрна складова – питома вага сільського господарства у валовій доданій вартості у 2021 році становила 29,9%, промисловості – 20,0%, послуг – 40,9 %.

Під час активних бойових дій у лютому-березні 2022 року економіка регіону практично припинила функціонування. За оцінками, у березні працювало лише 15% суб'єктів господарювання, у квітні – близько 25%.

Промисловий комплекс області станом на 01.01.2022 формували близько 950 підприємств (у т.ч. 122 великих і середніх), на яких працювало майже 34,1 тис. осіб. В результаті військової російської агресії руйнувань та пошкоджень зазнали понад 60 промислових підприємств області. Найбільші руйнування спостерігаються на підприємствах машинобудування, легкої та харчової промисловості.

У 2022 році промислове виробництво скоротилось на 25,8% до 2021 року, було реалізовано продукції на 34,2 млрд грн, що становить 86,5% до 2021 року.

Підприємства реального сектору економіки поступово повертаються до роботи, наразі частково або повністю відновили роботу понад 98,0% промислових підприємств. В той же час, більшість суб'єктів промислового бізнесу не відновило виробництво до рівня довоєнних обсягів через пошкоджені об'єкти критичної інфраструктури, проблеми в енергетичному забезпеченні, відтік кадрів, відсутність або скорочення замовлень, проблеми з логістикою, браком обігових коштів на відновлення.

Незважаючи на негативні фактори, індекс промислової продукції за основними видами діяльності за січень-травень 2023 року орієнтовно становив 134,4% до відповідного періоду минулого року.

Однак, порівнюючи обсяг реалізації промислової продукції за січень-травень 2023 року і за такий же період 2021 року, з урахуванням дефлятора, можна оцінити зменшення промислового виробництва на 15%.

Чернігівщина має значний сільськогосподарський потенціал, і є однією з найрозвинутіших аграрних областей України, яка забезпечувала 4,8% виробництва сільськогосподарської продукції країни та значну частину валової доданої вартості в області (майже 30,0%). Сільськогосподарський комплекс області налічує 1405 діючих агроформувань, в тому числі 657 фермерських господарств, 32 сільськогосподарські кооперативи, а також 135,3 тисяч особистих селянських господарств. У галузі з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів працює понад 100 підприємств.

Повномасштабна війна спричинила руйнування налагоджених роками процесів, логістичних ланцюгів. Багато посівних територій було заміновано. Частково пошкоджено або повністю знищено майно, техніку, обладнання та склади 70 суб'єктів господарювання агропромислового комплексу області, в тому числі 64 сільськогосподарські підприємства.

У 2022 році виробництво аграрної продукції зменшилось на 20,8%. Але вже у 2023 році виробництво зростає. За січень-липень 2023 року в області вироблено валової продукції сільського господарства на 17,8% більше до відповідного періоду минулого року, в т. ч. в сільськогосподарських підприємствах на 28,9%, в господарствах населення скоротилось на 5,3%.

Попри всі труднощі, аграріям, в тому числі й завдяки вчасному розмінуванню, у 2022 році було засіяно понад 90% площ. У 2023 році планується зібрати в межах 4,0 млн тонн зернових і зернобобових культур, що на рівні 2022 року. За 7 місяців сільськогосподарськими підприємствами вироблено молока 149,7 тис. тонн, що на 12,0% більше аналогічного періоду минулого року.

Повномасштабна військова агресія внесла кардинальні зміни **у зовнішню торгівлю як України в цілому, так і області зокрема**. У березні 2022 року відбувся стрімкий обвал поставок за кордон – скорочення обласного експорту склало 22,6%, у липні – вже 45,4%.

Через проблеми з логістикою, порушення традиційних ланцюгів постачання і реалізації продукції значно скоротилась зовнішня торгівля товарами. За результатами 2022 року зовнішньоторговельний оборот склав 1,0 млрд дол. США (-39,2%). Експорт зменшився на 39,7% (до 717,5 млн дол. США), імпорт – на 37,9% (до 300,4 млн дол. США).

За січень-травень 2023 року підприємства Чернігівщини здійснювали зовнішньоторговельні операції з партнерами з 106 країн світу, обсяги яких становили 503,9 млн дол. США. Експортні поставки зросли на 46,0% та становили 386,5 млн дол. США. Водночас це лише 80% до рівня такого ж періоду 2021 року.

У товарній структурі експорту протягом тривалого періоду лідируючі позиції належали продовольчій продукції, зокрема зерновим культурам. Така ситуація залишається і на

сьогодні. Зернові культури займають 56,1% експортних поставок, жири та олії – 10,7%, деревина та вироби з деревини – 6,5%, готові харчові продукти – 5,3%, текстильні матеріали – 3,5%, папір та картон – 2,4%. Імпорт товарів за результатами січня-травня 2023 року зріс на 11,7% та склав 117,5 млн дол. США. Позитивне сальдо зовнішньої торгівлі склало 269,0 млн дол. США.

Повномасштабна війна стала новим фактором **впливу на рівень ділової активності та інвестиційного середовища** в Україні та регіоні в цілому.

До повномасштабного вторгнення в області протягом декількох років спостерігалися позитивні тенденції щодо інвестування підприємств регіону. Щороку реалізувалося близько 25-30 інвестиційних проєктів. Надходження у вигляді прямих іноземних інвестицій з початку інвестування (інструменти участі в капіталі) на кінець 2021 року становили 591,6 млн дол. США, при цьому за останні п'ять років мирного часу надійшло близько 480 млн дол. США інвестицій (понад 80,0% загального обсягу).

У 2022 році реалізацію більшості інвестиційних проєктів було призупинено – реалізовано лише 10 інвестиційних проєктів.

За останніми статистичними даними, господарську діяльність здійснювали 6192 підприємства (5749 – малих, 437 – середніх, 6 – великих та понад 35,0 тис. фізичних осіб – підприємців).

Під час активних бойових дій бізнес Чернігівщини зазнав значних втрат.

Надходження від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва до Зведеного бюджету зменшились на 20,0% (склали 5,69 млрд грн (у тому числі: до місцевого бюджету – 2,93 млрд грн (-16,2%), до державного – 2,75 млрд грн (-23,7%). Питома вага надходжень від МСП до зведеного бюджету у 2022 році становила 35,9% (у 2021 – 50,4%), у тому числі: до місцевого бюджету – 32,2% проти 47,3% у 2021; до державного бюджету, відповідно, 40,7% проти 53,9%.

Разом з цим, в області поступово відновлюють роботу малі (в тому числі мікропідприємства) та середні підприємства, хоча і не на повну потужність.

У 2022 році було взято на облік 4610 суб'єктів підприємництва, з них 440 од. – юридичних осіб (на 66% більше, ніж тих, які припинили діяльність – 265 од.) та 4170 фізичних осіб – підприємців (на 0,8% більше, ніж тих, які припинили діяльність – 4136 од.).

За I півріччя 2023 року взято на облік 3525 суб'єктів підприємництва, з них 261 юридична особа (на 33,9% більше, ніж тих, які припинили діяльність – 195 од.) та 3264 фізичні особи – підприємця (на 82,8% більше, ніж тих, які припинили діяльність – 1786 од.). Спостерігається зростання надходжень від діяльності суб'єктів малого та середнього підприємництва порівняно з відповідним періодом 2022 року: до місцевого бюджету надходження склали 1,71 млрд грн(+28,8% до надходжень I півріччя 2022 року), до державного – 1,53 млрд грн (відповідно + 39,6%) до зведеного бюджету малий і середній бізнес перерахував 3,24 млрд грн (+ 33,7% до I півріччя 2022 року).

На початку 2023 року було проведено опитування серед підприємців щодо актуального стану й потреб бізнесу Чернігівської області. За результатами опитування 67% респондентів

повідомили про зменшення своїх доходів. Не зважаючи на всі труднощі, бізнес продовжує відновлювати та розвивати свою діяльність, зокрема 61% – очікує зростання збуту у 2023 році, 20% опитаних – вже збільшили доходи до 30%. Найголовніше, що 89% опитаних планує залишатись в області.

В області налагоджено ефективну інформаційно-консультаційну допомогу бізнесу щодо залучення коштів державних, міжнародних грантових, кредитних програм.

Завдяки цьому, підприємці беруть активну участь у їх реалізації. Зокрема, в рамках урядового проєкту «єРобота» за програмою «Власна справа» за період дії програми (з липня 2022 року) станом на 01.09.2023 отримали гранти 184 суб'єкти на загальну суму 43,1 млн грн (дозволяє створити близько 402 нових робочих місць). За програмою «Грант для ветеранів», яка стартувала у 2023 році, три переможці отримують 1,25 млн грн та планують створити 9 нових робочих місць. На отримання грантів на створення або розвиток переробних підприємств за період дії програми позитивне рішення прийнято по 16 заявникам – підприємствах переробної галузі на суму 76,3 млн гривень, на гранти для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства – по 2 заявникам на суму понад 18,4 млн гривень.

Підприємці області також користуються державною кредитною програмою «5-7-9%». Станом на 01.09.2023 за програмою «Доступні кредити» з початку дії програми підприємцями області укладені договори на 6,1 млрд гривень.

Війна внесла суттєві зміни у функціонування ринку праці.

Спостерігається значний вплив працездатного населення з ринку праці. Певна кількість громадян, у більшості – це жінки працездатного віку, перебувають за кордоном.

Також впливає на стан ринку праці професійний і територіальний дисбаланс, відчувається дефіцит кваліфікованих робітників.

Станом на 1 липня 2023 року роботодавці області мали 802 вакансії, а чисельність безробітних дорівнювала 4,6 тис. осіб – тобто безробітних було у 6 разів більше, ніж вакансій.

Органи влади і служба зайнятості в області продовжують роботу задля стабілізації ситуації на ринку праці. Зокрема, продовжаться виплати компенсацій за працевлаштування ВПО, колишніх військовослужбовців, осіб, що потребують додаткових гарантій зайнятості; у разі потреби підприємствам надаватиметься допомога по частковому безробіттю; діють програми з навчання та перекваліфікації, зокрема, з наданням ваучерів; грантові програми для малого та середнього бізнесу, залучення безробітних до виконання громадських та суспільно корисних робіт, що сприятиме зменшенню рівня безробіття та відновленню економіки області.

Активно впроваджується урядова ініціатива – проєкт **«Армія відновлення»**, який спрямований на залучення людей, що тимчасово втратили роботу, до виконання суспільно корисних робіт, для задоволення потреб ЗСУ, інших військових формувань, сил цивільного захисту, на забезпечення загальних потреб функціонування економіки та життєдіяльності населення.

У рамках проєкту «Армія відновлення» в області суспільно корисні роботи проводяться з середини жовтня 2022 року і загалом зі старту проєкту, у них взяли участь 5153 осіб (станом на 01.09.2023).

З початку 2023 року до виконання суспільно корисних робіт долучились 4730 осіб (станом на 01.09.2023), серед яких 103 – внутрішньо переміщені особи.

Згідно Єдиної інформаційної бази даних про **внутрішньо переміщених осіб** станом на 04.08.2023 в Чернігівській області на обліку перебуває 70552 особи. З 24.02.2022 по 04.08.2023 за призначенням допомоги на проживання внутрішньо переміщеним особам

звернулось 64,3 тис. осіб, з них 3,4 тис. осіб – житло яких зруйноване або непридатне до проживання.

Проводиться робота щодо забезпечення житлом внутрішньо переміщених осіб та осіб, які втратили житло. Встановлено 7 модульних містечок, на даний час відкрито 6 модульних містечок на 1004 ліжко-місця, в яких проживає 470 осіб. Тривають роботи щодо облаштування ще 1 модульного містечка на 352 ліжко-місця. У 11 гуртожитках освітніх закладів області виділено 637 місць для тимчасового проживання внутрішньо переміщених осіб, проживає – 99 осіб, з них вільними залишається 538 місць.

З метою всебічної підтримки внутрішньо переміщених осіб в області затверджена обласна Програма підтримки внутрішньо переміщених осіб у Чернігівській області на 2023-2024 роки.

Відповідно до Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» органами соціального захисту населення надається статус особи з інвалідністю внаслідок війни з числа учасників АТО/ООС, Захисників та Захисниць України, членів сім'ї загиблого (померлого) учасника АТО/ООС, Захисника/Захисниці України, що дає їм право користуватися пільгами згідно з вимогами чинного законодавства.

З метою забезпечення надання послуг з комплексної психологічної підтримки та відновлення здоров'я ветеранів війни, учасників бойових дій, членів їх родин та сімей загиблих воїнів функціонує комунальна установа «Чернігівський обласний центр комплексної реабілітації та обслуговування учасників бойових дій, членів їх родин та сімей загиблих» Чернігівської обласної ради. За січень-липень 2023 року у Центрі надано 6150 послуг (з психологічної реабілітації (консультування, діагностика, корекційно-відновлювальна робота, інформування, соціальна реабілітація, фізична реабілітація).

Фонд захисних споруд цивільного захисту Чернігівської області станом на 01 липня 2023 року складав 2509 об'єктів, серед яких 150 сховищ, 439 протирадіаційних укриттів, 5 поруд подвійного призначення з захисними властивостями протирадіаційного укриття, 1915 найпростіших укриттів.

Станом на 01 липня 2023 року проведено технічну інвентаризацію 518 захисних споруд цивільного захисту (87,9 % від загальної кількості споруд). Не готові до використання за призначенням 84 захисні споруди.

На виконання Указу Президента України органами місцевого самоврядування проводиться виключення з обліку об'єктів, непридатних до використання та додаткові обстеження підземного простору для забезпечення укриття всього населення області.

В області затверджено План заходів щодо реалізації Концепції розвитку та технічної модернізації системи централізованого оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій в Чернігівській області на 2019-2023 роки. У грудні 2022 року проведені роботи з підключення Департаментом з питань цивільного захисту та оборонної роботи Чернігівської облдержадміністрації до Національної телекомунікаційної мережі, встановлена АРМ Загальнодержавної автоматизованої системи централізованого оповіщення та проводиться її дослідна експлуатація.

В області необхідно створити 62 місцеві автоматизовані системи централізованого оповіщення (МАСЦО) у 5-ти районах (Корюківському, Ніжинському, Новгород-Сіверському, Прилуцькому, Чернігівському) та територіальних громадах області (57 ТГ).

Після широкомасштабної збройної агресії РФ у деяких громадах вже проведені роботи зі створення МАСЦО, до складу яких входять електросирени-гучномовці та автоматизоване робоче місце (АРМ). В 3 громадах встановлені електросирени, керовані дистанційно за допомогою мобільного зв'язку (СМС-повідомлення) або через інтернет за допомогою застосунку, вирішується питання щодо підключення їх до альтернативного джерела живлення.

З метою подолання наслідків пошкоджень і руйнувань, а також покращення безпекових умов на Чернігівщині нині здійснюється **співпраця із понад 300 організаціями-донорами, партнерами з розвитку та благодійними організаціями**. З них 46 – це установи та партнерські організації ООН, більше 280 – міжнародні та національні фонди, програми, громадські та благодійні організації. Тільки за I півріччя 2023 року з партнерами проведено понад 70 зустрічей.

З початку повномасштабного вторгнення укладено 172 документа про співпрацю – меморандуми, угоди тощо; понад 300 реципієнтів отримують допомогу в рамках укладених документів. Крім того, допомога надається відповідно до інших документів: актів передачі, протоколів, сертифікатів дарування, донатаційних листів тощо. При цьому, безпосередньо Чернігівською ОВА укладено 30 документів про співпрацю.

Основними партнерами, що надають допомогу у відновленні Чернігівській області є Латвійська та Французька Республіки.

Відповідно коло партнерів розширюватиметься, що зумовлює необхідність запровадження дієвої системи взаємодії з міжнародними партнерами та координації спільних дій усіх учасників цього процесу, ефективної роботи на місцях, щоб допомогою були охоплені всі території області та ті, хто її потребує. Для цього в області створений **Регіональний офіс міжнародного співробітництва**, в рамках якого здійснюється ефективна систематизація даних, формування актуального переліку потреб територіальних громад в гуманітарній допомозі, супроводження проєктів та координація міжнародного співробітництва між усіма сторонами, що представлені в регіоні.

З метою визначення основних проблем і потреб громад навесні 2023 року **було проведено інтернет-опитування громадян області**. Загалом в опитуванні взяли участь 7014 респондентів.

В опитуванні взяли участь 84,4% жінок (5920 осіб), 15,6% чоловіків (1094 ос.), близько 1075 безробітних громадян (15,3%), 3939 особи з повною зайнятістю (56,2%), 334 – пенсіонери (4,8%), 145 – військовослужбовців (2,1%). 8,6 % учасників опитування належить до групи внутрішньо переміщених осіб.

Опитування показало, що близько 35,8% респондентів (2511 осіб) виїжджали за межі населеного пункту під час проведення активної фази бойових дій на території громади, 64,2% (4503 особи) не виїжджали за межі населеного пункту.

За межі України виїжджали 9,2% учасників опитування під час проведення активної фази бойових дій на території громади (643 особи), 90,8% не виїжджали за межі України (6371 особа).

Також 2219 жителів області, що взяли участь в опитуванні, повернулись до свого населеного пункту (31,6%), 4337 учасників опитування не виїжджали за межі свого населеного пункту (61,8%), а 458 – не повернулись до свого населеного пункту (6,5%).

657 учасників опитування планують повернутись після завершення військового стану (для громадян, що виїхали) (76,1%), 152 учасника, скоріш за все, не планує повертатися після закінчення військового стану (17,6%), а 54 – ні в якому разі не буде повертатися.

У 1,4% респондентів (100 осіб) було повністю зруйноване майно внаслідок військових дій, у 4,4% респондентів частково зруйноване майно (306), пошкоджене внаслідок військових дій, у 18,9% респондентів (1325) незначні пошкодження майна, у 75,3% респондентів (5283) не було пошкоджено майно.

На думку 60,4% учасників опитування, які належать до групи ВПО, планують повернутись до свого населеного пункту після завершення бойових дій (524), 10,4% учасників планують повернутися при умові наявності житла (своє було пошкоджене або знищене) (90 осіб), 29,2% учасників не планують повернутися до свого населеного пункту (253 особи). Умови проживання жителів області як ВПО такі: 26,4% (270) мають орендоване житло, 26,4% (270) мешкають у рідних та знайомих, 5,2 % (53) мають окреме пристосоване приміщення, переважна більшість – 41,9% (428) – інше.

На думку 76,3% (3945) учасників опитування діти/онуки планують залишатись в територіальній громаді в майбутньому, а в 23,7% (1225) – не планують залишатись в громаді.

Близько 1528 респондентів та їх сім'ї (25,6%) потребують допомоги від держави у зв'язку з воєнними діями (втрата роботи, житла, бізнесу), 1043 респондентів (17,5 %) потребують допомоги від держави як соціально-незахищена категорія громадян (як особа з особливими потребами), 393 респондентів (6,6%) не потребують допомоги від держави, тому що отримують допомогу від волонтерів, міжнародних організацій та родичів, 3010 респондент (50,4%) не потребують допомоги від держави.

Також 478 особи з опитаних (7,2%) вели підприємницьку діяльність до 24.02.2022, а 6188 (92,8%) – не вели підприємницької діяльності. 16,9% (220) жителів області відновили свою підприємницьку діяльність (для підприємців), 10,2% (150) підприємців не мають можливості відновити її у зв'язку з втратою основних засобів, 4,9% (72) підприємців планують відновити найближчим часом, переважна більшість – 68,0% (1001) не відновили свою підприємницьку діяльність.

Водночас 878 жителів області (16,0%), що взяли участь в опитуванні, планують розпочати підприємницьку діяльність, але переважна більшість 4600 господарів господарств (84,0%), які брали участь в опитуванні, не планують розпочинати підприємницьку діяльність.

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ, ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ЗАГРОЗИ

Виходячи із аналізу поточної ситуації, визначено **ряд основних проблем і потреб** для відновлення, створення гідних умов для повернення громадян на територію області, привабливого середовища для залучення інвестицій і розвитку області у різних сферах.

1. Велика кількість пошкоджених або знищених об'єктів критичної, соціальної інфраструктури, житлового фонду:

- ☑ необхідність відбудови житлового фонду (з усієї кількості пошкоджених об'єктів 83% руйнувань – це житло громадян, з них більше ніж 1,2 тис. не підлягають відновленню. Для повернення громадян на територію своїх громад, зменшення числа ВПО серед тих, які втратили власне житло (3,4 тис. осіб), необхідно швидкими темпами відбудовувати житло. Роботи з відновлення та забезпечення житлом вже проводяться, однак, станом на 11.08.2023 потреба у відновленні житлового фонду складає орієнтовно 4500 будинків;
- ☑ потреба у відновленні об'єктів критичної інфраструктури (відновлення критичної інфраструктури є надзвичайно важливим завданням, яке безпосередньо визначає нормальне функціонування суспільства та впливає на збереження життя та безпеку людей. Після завданих пошкоджень, вся інфраструктура працює в умовах аварійного режиму, що створює надзвичайні ситуації та ризики, впливаючи на якість життя громадян. Перевантажені мережі, руйнування комунікаційних систем, відсутність доступу до важливих послуг, і загроза подальших катастроф – це лише деякі з можливих наслідків. Першочергового відновлення потребують 370 об'єктів електропостачання, 17 об'єктів

КП «Чернігівводоканал» (водопостачання та водовідведення), 9 об'єктів газопостачання та Чернігівська ТЕЦ;

- ☑ необхідність відбудови об'єктів, які забезпечують належні умови для існування, життєдіяльності та розвитку (без належної наявності та функціонування об'єктів соціальної інфраструктури громадяни змушені шукати нові громади, регіони, країни, які можуть забезпечити належний рівень надання послуг.

2. Недостатні безпекові умови:

- ☑ забруднені вибухонебезпечними предметами території несуть в собі небезпеку для життєдіяльності людини, ведення бізнесу (для сільгоспвиробників). Крім того, така ситуація впливає на зменшення доходу громадян, які проживають поблизу лісів та займаються збиранням ягід та грибів, адже діє заборона на відвідування лісових масивів на період воєнного стану. Виконання робіт з розмінування потребує значних коштів на матеріально-технічне забезпечення груп розмінування ГУ ДСНС України у Чернігівській області та урядових і неурядових операторів протимінної діяльності);
- ☑ недостатня кількість захисних споруд та не відповідність деяких укриттів існуючим нормам (для забезпечення 100 % укриття населення та подальшого поліпшення стану готовності об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту необхідні значні кошти. Так, станом на 04.08.2023, із 907 закладів освіти області 721 мають укриття (79%) (496 – власні укриття, 225 – знаходяться поза межами закладів освіти), з них у 708 закладах укриття рекомендовано до використання за призначенням та у 13 тривають ремонтні роботи щодо приведення їх у готовність. Зовсім не мають укриттів 186 закладів освіти області;

- ☑ недостатність систем оповіщення населення (для вчасного оповіщення про небезпеки та збереження життя громадянам необхідно провести роботу з розбудови системи централізованого оповіщення);
- ☑ загрози ракетного та артилерійського обстрілу (майже щодня прикордонні території області підпадають під обстріли з мінометів та ствольної артилерії, а також існує постійна загроза атаки безпілотних літальних апаратів, ракет);
- ☑ інформаційна та кібербезпека є важливою складовою захисту громадян та протидії російській агресії на нашій території. У 2022 році збільшилась кількість кібератак, вразливими стали державні та банківські сайти України, мережі критично важливих інфраструктур.

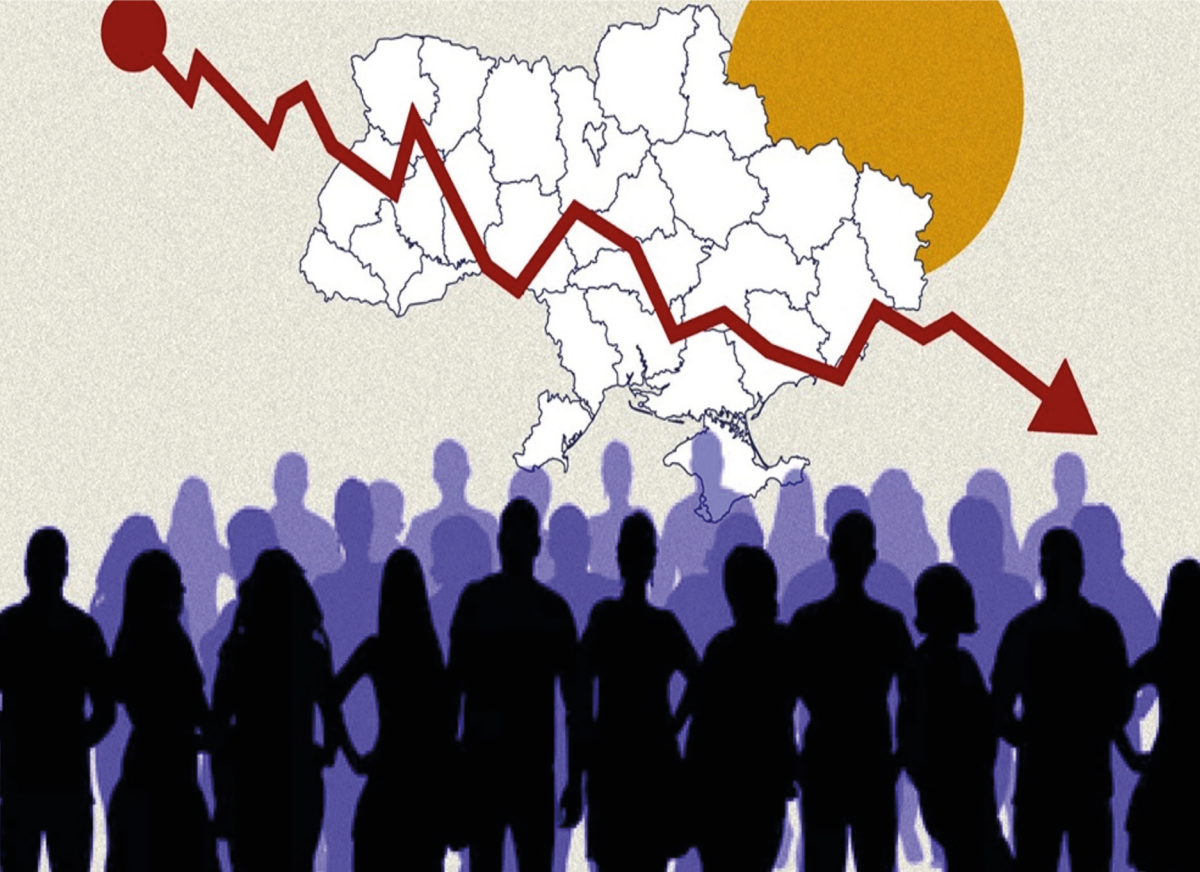
3. Економічна нестабільність:

- ☑ несприятливі умови для підприємництва та ведення бізнесу, недостатній обсяг інвестицій (більшість суб'єктів промислового бізнесу не відновило виробництво до рівня довоєнних обсягів, інвестори не бажають інвестувати в проєкти підприємців регіону через територіальну близькість до кордону з країною-агресором. Відновлення нормального інвестиційного клімату займе як мінімум декілька років і залежатиме від запровадження дієвих інструментів підтримки та мотивації бізнесу, покриття безпекових ризиків, зниження податкового навантаження, транспортного безвізу тощо);
- ☑ значні обсяги руйнувань та завданої шкоди і збитків суб'єктам малого та середнього підприємництва (знищене обладнання, виробничі лінії, комунікаційні мережі, транспортні засоби);

- ☑ відсутність законодавчого механізму відшкодування та/або компенсації підприємствам, установам, організаціям заподіяної шкоди внаслідок збройної агресії російської федерації;
- ☑ обмеженість доходів бюджетів для розвитку (скорочення надходжень податків, зменшення фінансування державних програм та субвенцій, значне зростання витрат на оборону та компенсаційні витрати ускладнюють реалізацію стратегічних проєктів, що спрямовані на покращення життя громадян і розвиток економіки регіону);
- ☑ безробіття (звуження ринку праці змушує громадян виїздити в інші регіони України, за кордон, створює труднощі для населення та призводить до втрат споживчої активності);
- ☑ дефіцит кадрів робітничих професій (у зв'язку з відтоком кадрів до лав збройних сил та виїздом жінок працездатного віку за кордон в області не вистачає підготовлених, професійних кадрів, які мають спеціалізовану освіту або досвід роботи для зайняття конкретних робочих посад. Це призводить до затримок у виробництві, втрат прибутку та конкурентоспроможності підприємств і галузей);
- ☑ критична ситуація в енергетичному секторі, можливі аварійні та планові відключення електроенергії через руйнування об'єктів енергетичної інфраструктури. При довгому циклі запуску обладнання деякі підприємства не в змозі займатись основною діяльністю навіть при віялових відключеннях;
- ☑ втрачені або ускладнені логістичні маршрути. Втрата напрацьованих ланцюгів постачання сировини, матеріалів та комплектуючих як і традиційних ринків збуту призводить до збільшення собівартості продукції, затримки виконання договорів, зниження попиту і як наслідок зменшення обсягів виробництва;
- ☑ значна сировинна спрямованість регіонального експорту та суттєва залежність підприємств від зовнішнього ринку збуту.

4. Погіршення складової людського капіталу

- ☑ поглиблення демографічної кризи (загалом показники народжуваності в країні падають з 2013 року приблизно на 7% на рік. В Чернігівській області ситуація гірша. Минулого року під час повномасштабної війни в області народилося 4724 немовлят, що на 11,5% менше 2021 року (5338), та на 20,2% менше до кількості народжених у 2020 році (5925). В 2022 році в області, як і в попередні роки, залишалось суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю живонароджених: на 100 померлих – 25 живонароджених. Зважаючи на таку динаміку, та у зв'язку з виїздом за кордон, або переїздом в інші області молодих жінок регіону, демографічна ситуація може значно погіршитись, особливо в прикордонних населених пунктах з російською федерацією та Білоруссю);
- ☑ збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб (зі зростанням кількості ВПО збільшується попит на соціальні послуги, такі, як житло, освіта, охорона здоров'я, транспортні послуги та допомога малозабезпеченим групам населення, збільшення потреби в гуманітарній допомозі, робочих місцях);

- ☑ зростання кількості громадян, які потребують підтримки ментального здоров'я, медичної допомоги та реабілітації у зв'язку з інвалідністю та необхідністю тривалого лікування підірваного здоров'я. Найбільшу загрозу несуть посттравматичні стресові розлади, як наслідок участі у бойових діях, перебування під обстрілами населених пунктів;
- ☑ доступність надання послуг (при сучасних викликах доступність надання всіх видів послуг (адміністративних, соціальних, медичних, освітніх, тощо) вимагає більше уваги до потреб громадян, а також адаптації і оптимізації процесів надання послуг для забезпечення їх легкості та швидкості. Послуги повинні бути доступні для всіх, незалежно від свого рівня технічної грамотності чи інших факторів, включаючи людей з обмеженими можливостями та тих, хто має різні потреби).

Існують також як внутрішні, так і зовнішні ризики і загрози, які можуть впливати на хід реалізації Стратегії, зокрема:

- довготривале повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну;
- високі безпекові ризики для суб'єктів господарювання та соціальної сфери через близькість до кордону з російською федерацією та республікою білорусь;
- повільне відновлення економіки, непередбачувані сценарії розвитку світової економіки, нові внутрішні і зовнішні макроекономічні потрясіння.

II. ОПИС СЦЕНАРІЇВ РОЗВИТКУ

Сценарії розвитку (базовий, оптимістичний, песимістичний) містять опис подій щодо економічного розвитку області, що ґрунтуються на воєнних реаліях, припущеннях та економічних показниках.

Сценарії базуються на аналізі ситуації, що склалася, враховують орієнтовний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Прогноз розвитку регіону на середньострокову перспективу знаходиться під впливом невизначеності ситуації, яка склалася в умовах збройної агресії російської федерації.

Розвиток сценарних умов напряму залежить від тривалості воєнних дій та створення можливостей для відновлення і розвитку.

На першому етапі зусилля направлені на відновлення зруйнованих об'єктів соціальної та критичної інфраструктури. Паралельно з цим необхідно максимально точно оцінювання збитків. Після закінчення активної фази бойових дій слідує реалізація комплексу заходів з відновлення та розвитку економіки, інфраструктури і соціальної сфери, що є базою і для соціального розвитку.

Базовий сценарій розвитку економіки регіону – завершення війни в середньостроковій перспективі.

У рамках зазначеного сценарію варто сконцентрувати зусилля та розвиткові ресурси на найкритичніших напрямках (стратегічні інвестиційні проекти), які можуть стати точками зростання економіки області. Навколо таких точок необхідно розвивати інфраструктуру підтримки бізнесу для залучення і обслуговування стратегічних інвесторів.

В рамках сценарію очікується поступове відновлення промислового сектору, зокрема переробки (харчова, легка, машинобудування) та налагодження нових логістичних зв'язків у постачанні та просуванні продукції, виробленої підприємствами Чернігівщини.

Особливу увагу буде зосереджено на аграрному секторі і сільських територіях взагалі, адже їх розвиток поліпшить сферу прикладання праці, сприятиме створенню нових робочих місць та зростанню доходів сільського населення.

В основу сценарію закладені такі припущення:

- покращення доступу підприємств до грантів та позичкового капіталу;
- стимулювання самозайнятості населення та зростання сектору МСП;
- перспектива надходження значних ресурсів країн-партнерів у відбудову економіки України, що сприятиме вирішенню питань модернізації виробничих потужностей та зменшення матеріало- та енергоємності виробництва;
- подовження ланцюгів створення доданої вартості на території України
- зростання державних витрат на оборону: утримання армії, закупівля озброєння, що може пожвавити роботу підприємств оборонного профілю;
- скорочення «тіньового» сектору економіки;
- збереження робочих місць, припинення відтоку та повернення висококваліфікованих кадрів в область;
- використання сучасних цифрових технологій та рішень при відбудові пошкодженої інфраструктури.

Повноцінне динамічне відновлення усіх інституцій в умовах воєнного та повоєнного часу з метою якісного впливу на довготривалий регіональний та місцевий розвиток створить умови реалізації місцевого потенціалу для вирішення проблемних питань.

Висновок: при реалізації цього сценарію економіка Чернігівщини може досягти рівня довоєнного періоду у 2026 році.

Оптимістичний сценарій розвитку економіки регіону: завершення війни в коротко-строковій перспективі.

Реалізація цього сценарію базується на очікуваних позитивних тенденціях від усіх можливих стратегічних поєднань. Цей сценарій характеризується швидкими темпами втілення реформ, впровадженням структурних змін, надходження значних коштів на відбудову.

Робота буде направлена на відновлення критичної інфраструктури та системну оцінку завданих збитків із затвердженням кошторисної документації.

За цим сценарієм очікується швидке відновлення економіки, упровадження інновацій, високотехнологічних галузей, вихід на європейські ринки.

На початку реалізації цього сценарію відбудеться робота щодо пошуку нових «ніш», ринків збуту за умови скасування ввізних мит і тарифних квот у країнах Європейського Союзу.

В основу сценарію закладені такі припущення:

- максимальне розмінування території області;
- повномасштабне залучення донорських організацій/проєктів;
- відновлення роботи промислових підприємств, переорієнтація їх замовлень та ринку збуту;
- залучення інвестицій у регіон, упровадження інноваційних технологій у виробництво продукції на підприємствах, налагодження логістики, створення нових робочих місць;
- активізація розвитку малого та середнього бізнесу, що поступово зміщуватиметься зі сфери торгівлі і послуг у сферу високо-технологічного виробництва та наукоємних послуг;
- відновлення та стабілізація сільського господарства та харчової промисловості, відновлення привабливості органічного землеробства та виробництва харчової продукції;
- продовження надання державних грантів, зокрема в рамках реалізації проєкту «єРобота» на створення власної справи, створення підприємств у сфері переробки, висадку нових садів та побудову нових теплиць, а також розширення сфер надання таких грантів;
- залучення міжнародної технічної допомоги, що спрямовуватиметься в розвиток мереж транспортного сполучення та просторової інфраструктури, сільського господарства та харчової промисловості (у частині впровадження стандартів ЄС), забезпечення енергозбереження та енергоефективності.
- сповільнення інфляції.

За рахунок відновлення роботи підприємств, у тому числі пошкоджених (зруйнованих), зростання самозайнятості (тобто активізації підприємницької діяльності) рівень безробіття знижуватиметься. Також передбачається помірне зростання валового регіонального продукту за рахунок інвестиційної складової та зростання купівельної спроможності населення.

Територіальні громади, які зазнали істотних, прямих, економічних втрат від військової агресії, отримають значний матеріально-фінансовий ресурс на покращення соціальної та інженерної інфраструктури, що поступово сприятиме відновленню всіх територій та зменшить диспропорції в їх розвитку.

Висновок: відновлення економіки області до показників довоєнного періоду очікується у 2025 році.

Песимістичний сценарій розвитку регіону – довготривалий військовий конфлікт.

Це найбільш загрозливий сценарій, що передбачає продовження проведення воєнних дій на території України, ракетних обстрілів, провокацій на державному кордоні, загрозу повторного наступу на Чернігівську область.

Економічні збитки регіону будуть зростати, у тому числі за рахунок руйнування цивільних та інфраструктурних об'єктів, регіональна економіка працюватиме в умовах високого ступеня невизначеності, негативного впливу зазнають усі галузі та сфери діяльності.

Частина бізнесу може провести релокацію потужностей до заходу України або за кордон, інші – призупинять діяльність або працюватимуть зі значними обмеженнями, окремі підприємства не зможуть відновити роботу через повну або часткову руйнацію.

Для такого сценарію характерними ознаками може бути:

- поглиблення демографічної кризи (скорочення чисельності населення в цілому по області та особливо швидко у прикордонних громадах та сільських територіях;
- вимушена міграція та звуження ринку робочої сили (населення працездатного віку все менше забезпечуватиметься робочими місцями через спад промислового виробництва та уповільнення темпів сільськогосподарського виробництва);
- неможливість проведення агротехнологічних робіт у прикордонних та забруднених вибуховими небезпечними речовинами територіях області, що призводитиме до істотного скорочення посівних площ;
- мале і середнє підприємництво буде розвиватися невисокими темпами, переважно залишаючись у сфері торгівлі та послуг;
- самозайнятість у малому бізнесі теж зросте незначно. Молодь все більше відчуватиме проблему працевлаштування в регіоні, ймовірно зростатиме рівень міграції до країн Європи; істотне зменшення активності бізнесу може призвести до зростання рівня безробіття;
- продовження активних воєнних дій призведе до високої вартості енергоносіїв, що впливатиме на собівартість товарів і послуг;
- через порушення логістики продовжуватимуться проблеми як з експортом продукції, у тому числі зернових, так і імпортом, зокрема через блокування морських портів;
- інфляційний тиск посилюватиметься через наслідки повномасштабної війни.
- інвестиції в регіон будуть несуттєвими, зокрема пов'язані з післявоєнним відновленням регіону;
- відсутність державних інвестицій у відновлення окремих об'єктів інфраструктури та будівництво житла.

Загалом, відсутність роботи, скорочення реальних доходів населення, обмеженість базових послуг спонукатиме населення до виїзду за кордон та межі області не дозволить громадянам, що вже виїхали під час активних воєнних дій, повернутись. Це призведе до зниження споживчого попиту, відтоку працездатного населення.

Висновок: очікується скорочення економіки регіону за всіма складовими, у середньостроковій перспективі зростання не прогнозується. Рівень життя населення залишатиметься низьким.

Скорочення економіки регіону, крім іншого, поглибить падіння надходжень до всіх місцевих бюджетів.

Приймаючи до уваги увесь спектр можливих сценаріїв, надалі можна виходити із припущень реалістичного сценарію, реалізація якого створить реальну можливість для поступального відновлення та подальшого динамічного розвитку Чернігівської області.

Проте, завдяки об'єднаним зусиллям зацікавлених сторін: органів влади різних рівнів, міжнародних інституцій, громадськості та бізнесу, а також, саме головне, успіхів на фронті, є вірогідність наближення сценарію розвитку до оптимістичного.

III. СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ

Оскільки відновлення Чернігівської області та й усієї країни це не тільки відбудова інфраструктурних об'єктів, соціальної сфери та бізнесу, а повернення українців на територію України та області, необхідне створення нових робочих місць, забезпечення повноцінного функціонування галузей і територіальних громад, які житимуть у нових післявоєнних умовах.

Бачення відновлення і розвитку Чернігівщини в середньостроковій перспективі визначене з урахуванням людського та економічного потенціалу.

СТРАТЕГІЧНЕ БАЧЕННЯ:

Чернігівщина – край, який пройшов шлях від відновлення та модернізації до безпечного, стійкого, економічно розвиненого регіону, де кожен громадянин, має рівний доступ до високоякісних соціальних послуг, сучасної освіти, ефективної медицини та багатой культурної спадщини. Це територія, де кожен та кожна має можливості для свого особистого і професійного розвитку.

Виходячи з проблем та потреб, а також стратегічного бачення, визначено,
4 стратегічні цілі:

- I. ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН.**
- II. КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ.**
- III. ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ.**
- IV. ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.**

По кожній цілі визначені основні пріоритети, завдання та ключові проєкти.

Стратегія по суті, є програмою антикризових проєктів, що спрямовані на відновлення та подальший сталий розвиток області у середньостроковій перспективі.

I. ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН.

Для забезпечення реалізації зазначеної цілі необхідно провести розмінування території області, створити та модернізувати системи оповіщення населення, побудувати або відремонтувати захисні споруди, забезпечити пожежну та техногенну безпеку, зменшити негативний вплив на екологію. Для забезпечення життєдіяльності громадян на випадок кризових ситуацій – сформувати резерви продовольства, товарів першої необхідності, створити умови для їх виробництва з використанням місцевого потенціалу, забезпечити енергетичну незалежність, інформаційну та кібербезпеку.

II. КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ можливе за умови реалізації наступних ключових факторів і стратегічних підходів:

- оцінки пошкоджень;
- розробки чіткого та комплексного плану з визначенням черговості і пріоритетності відновлення об'єктів, ресурсів, термінів виконання;
- використання сучасних технологій і інновацій для відбудови;
- партнерства, залучення максимальної кількості учасників для спільного фінансування та виконання проєктів відновлення інфраструктури;
- врахування потреб та інтересів населення, забезпечення доступу до основних послуг та покращення якості життя.
- дотримуватися принципів сталого розвитку та екологічної безпеки.

III. ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ.

Для реалізації стратегічної цілі необхідні нові підходи та зміни в структурі економіки, які поєднують в собі інновації, сталість та відкритість до інвестицій та ринків, підтримка місцевого товаровиробника, активізація підприємницьких ініціатив та розвиток самозайнятості населення, а також активної співпраці з міжнародними партнерами щодо створення сприятливого середовища для економічного зростання.

Відновлення та розвиток економіки регіону можливий при:

- оцінці шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям, а також упущеної вигоди у зв'язку із збройною агресією РФ;
- розвитку галузей з високою доданою вартістю:
 - продукції подвійного призначення;
 - поглибленої переробки сільськогосподарський та сировинних природних ресурсів;
 - інноваційних продуктів та послуг.

- створенні сприятливих умов для відновлення та розвитку малого і середнього бізнесу;
- виявленні та розвиток конкурентних переваг економіки регіону та реалізація їх потенціалу;
- експорту на європейський та світовий ринки технологічних продуктів зі значним ступенем локалізації;
- інвестуванні в інфраструктуру, стимулювання впровадження суб'єктами господарювання енергоефективних заходів;
- налагодженні логістики з Європейським Союзом;
- пошуку нових ринків збуту;
- орієнтації на власні ресурси та місцевих товаровиробників для забезпечення енергетичної та продовольчої безпеки регіону;
- відновленні сталого розвитку агропромислового комплексу та переробної промисловості;
- впровадженні інновацій та трансферу технологій;
- розбудові сучасних промислових зон, наукових/ технологічних/ індустріальних парків.

Основу економіки поствоєнного майбутнього Чернігівщини мають формувати такі галузі:

- сільське господарство та харчова промисловість – через проблеми із збутом зернових структура аграрного виробництва зазнає змін і потребуватиме більше переробки;
- високотехнологічне машинобудування як галузь інноваційного спрямування;
- легка промисловість, як галузь, яка забезпечує велику кількість робочих місць і має значний експортний потенціал;
- деревообробна промисловість із забезпеченням повного циклу переробки – стане надзвичайно актуальною в період відновлення та відбудови регіону;
- IT-індустрія, що може забезпечити розвиток регіону на інноваційній основі.

IV. ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ.

Головне завдання – створити умови для повернення в область населення, (жінок, молоді та дітей), які тимчасово вимушено переїхали за кордон під час війни.

Для цього необхідно забезпечити:

- доступ до якісної освіти, медичної допомоги на всіх рівнях;
- відновлення фізичного і ментального здоров'я;
- надання якісних адміністративних послуг;
- забезпечення гендерної рівності та інклюзивності;
- підтримку внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення прав ветеранів та їх інтеграцію у суспільство;
- забезпечення зайнятості населення;
- розвиток молодіжного руху;
- піклування та всебічний розвиток дітей;
- підтримка сфери культури і мистецтва.

IV. СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ, ПРІОРИТЕТИ, ЗАВДАННЯ, КЛЮЧОВІ ПРОЄКТИ

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірених одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
Створення безпечних умов для повсякденної життєдіяльності громадян	Модернізація та створення територіальної та місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення	2023-2025	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи ОДА; КП «Укрспецзв'язок»; Управління Держспецзв'язку в Чернігівській області; районні військові адміністрації; органи місцевого самоврядування	2 742 000,0	Державний та місцеві бюджети, міжнародна допомога	Забезпечено оповіщення керівного складу та своєчасне інформування населення щодо надзвичайних ситуацій та дій при їх виникненні
	Проведення розмінування територій області, у тому числі земель сільськогосподарського призначення	2023-2026	Департаменти з питань цивільного захисту та оборонної роботи, агропромислового розвитку ОДА; урядові та неурядові оператори протимінної діяльності	Буде визначено додатково	Державний та місцеві бюджети, міжнародна допомога	Очищено територію області від вибухонебезпечних предметів
	Нарощування фонду захисних споруд з метою забезпечення 100 % укриття населення та подальшого поліпшення стану готовності об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту	2023-2026	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи ОДА; районні військові адміністрації; органи місцевого самоврядування; суб'єкти господарювання	5 600 000,0	Державний та місцеві бюджети, міжнародна допомога	Забезпечено укриття населення від засобів масового ураження в особливий період та мирного часу

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
	Створення умов для безпечного перебування персоналу, пацієнтів та населення в закладах охорони здоров'я області (створення, ремонт, реконструкція захисних споруд цивільного захисту)	2023-2024	Управління охорони здоров'я ОДА, медичні заклади	385 737,0	Державний бюджет, місцеві бюджети, інші джерела	В медичних закладах області створені та утримуються у постійній готовності захисні споруди цивільного захисту
	Забезпечення укриттями закладів освіти області. Проектування та будівництво споруд цивільного захисту в закладах середньої освіти та дошкільних закладах, в яких такі укриття відсутні	2023-2024	Управління освіти і науки ОДА, органи місцевого самоврядування	600 000,0	Субвенція з державного бюджету на умовах співфінансування з місцевими бюджетами, місцеві бюджети, кошти благодійних організацій та інші кошти не заборонені законодавством	158 закладів освіти матимуть готові до використання укриття
	Створення та оснащення Центру управління в надзвичайних ситуаціях	2023-2026	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи ОДА	4 500,0	Міжнародна допомога	Забезпечено прийняття управлінських рішень та оперативне реагування на надзвичайні ситуації
	Створення регіонального, місцевих і об'єктових резервів матеріально-технічних ресурсів	2024-2027	Департамент з питань цивільного захисту та оборонної роботи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	35 000,0	Місцеві бюджети, міжнародна допомога	Запобігання виникненню надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та ефективна ліквідація їх наслідків в умовах особливого періоду

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
	Безперерйне функціонування Пунктів незламності	2023-2024	Районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Обсяги фінансування визначаються виходячи з потреб та фінансових можливостей місцевих бюджетів	Місцеві бюджети, інші джерела	Забезпечено роботу Пунктів незламності, оснащено їх усім необхідним для надання відповідних послуг громадянам
	Забезпечення належного рівня пожежної та техногенної безпеки	2023-2027	Структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	800 000,0	Державний бюджет на, місцеві бюджети, кошти благодійних організацій та інші кошти не заборонені законодавством	Обладнано будівлі системами пожежної сигналізації заклади освіти, охорони здоров'я, культури, інші заклади з масовим перебуванням людей. Обладнано будівлі системами захисту від прямих попадань блискавки і вторинних її проявів. Зроблено обробку дерев'яних елементів горючих покриттів засобами вогнезахисту
	Знешкодження безхазяйних непридатних до використання хімічних засобів захисту рослин (ХЗЗР), що зберігаються на території області у незадовільних умовах	2023-2027	Департамент екології та природних ресурсів ОДА, районні військові адміністрації, територіальні громади	22 600,0	Бюджети усіх рівнів, грантова допомога	Знешкоджено 233,8 тонн непридатних до використання ХЗЗР

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
Забезпечення продовольчої безпеки регіону	Формування резерву продовольства у громадах області	2023-2024	Департамент агропромислового розвитку ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Обсяги фінансування визначаються виходячи з фін. можливостей місцевих бюджетів	Місцеві бюджети, інші джерела	Забезпечено формування резерву продовольства на випадок кризових ситуацій
	Формування переліку об'єктів торгівлі, АЗС та громадського харчування, потенціал яких може бути залучений до виконання завдань в особливий період щодо забезпечення потреб населення товарами першої необхідності	2023-2027	Департаменти ОДА: економічного розвитку, агропромислового розвитку, з питань цивільного захисту та оборонної роботи; районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Обсяги фінансування визначаються виходячи з фін. можливостей місцевих бюджетів	Місцеві бюджети, інші джерела	Забезпечення потреб населення регіону в особливий період товарами першої необхідності
	Створення у громадах невеликих переробних підприємств (міні-пекарень тощо) та розвиток їх мережі з метою забезпечення населення товарами першої необхідності при виникненні надзвичайних ситуацій	2023-2027	Районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Обсяги фінансування визначаються виходячи з фін. можливостей місцевих бюджетів	Місцеві бюджети, інші джерела	Забезпечено виробництво життєво-необхідного продовольства на випадок кризових ситуацій
Енергетична безпека	Облаштування фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, оператори критичної інфраструктури, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади на місцях	Буде визначено додатково	Кошти операторів критичної інфраструктури	Забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури від фізичної дії уламків та вибухової хвилі (у разі можливих обстрілів)

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
	Убезпечення об'єктів тепло- та водопостачання від загрози знеструмлення	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, оператори критичної інфраструктури, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади на місцях	Буде визначено додатково	Кошти операторів критичної інфраструктури	Котельні, центральні теплові пункти, водопровідні та каналізаційні насосні станції забезпечені джерелами резервного живлення
	Диверсифікація джерел теплозабезпечення об'єктів соціальної та критичної інфраструктури	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, органи місцевого самоврядування, місцеві органи виконавчої влади, міжнародні партнери	Буде визначено додатково	Міжнародна допомога, місцеві бюджети	Забезпечено заміщення споживання природного газу на альтернативні види палива
	Розвиток альтернативної енергетики та збільшення її виробничих потужностей шляхом встановлення нових об'єктів сонячної генерації та реконструкції існуючих біогазових установок. Збільшення виробництва альтернативних видів палива	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, підприємства відповідного напрямку роботи, місцеві органи виконавчої влади, міжнародні партнери	Буде визначено додатково	Власні кошти підприємств, міжнародна допомога	Впроваджено нові екологічно чисті і ресурсозберігаючі технології. Збільшення потужності об'єктів альтернативної електроенергетики до 41,4 МВт
	Відновлення пошкоджених об'єктів життєзабезпечення	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, оператори системи розподілу тепло- газо-, водо- енерго-забезпечення	Буде визначено додатково	Власні кошти підприємств, державний бюджет	Відновлено 400 об'єктів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
Інформаційна і кібербезпека	Забезпечення та впровадження сучасного інформаційно-комунікаційного обладнання та програмного забезпечення в органах державної влади та місцевого самоврядування	2023-2027	Облдержадміні-страція, структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації	5 000,0	Міжнародна технічна допомога	Підвищено рівень стійкості до кіберзагроз облдержадміністрації, її структурних підрозділів, районних державних адміністрацій
	Реконструкція серверного приміщення обласного Центру обробки даних області (ЦОД). Забезпечення безперебійного та безаварійного функціонування сучасної системи регіональних інформаційних ресурсів	2023-2027	Облдержадміністрація	2 000,0	Обласний бюджет, міжнародна технічна допомога	Безперебійне функціонування ЦОД області, існуючих інформаційних та інформаційно-комунікаційних систем області
	Легалізація програмного забезпечення	2023-2027	Облдержад-міністрація, структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації	4 000,0	Кошти державного бюджету, міжнародна технічна допомога	Забезпечено вимоги чинного законодавства в сфері інтелектуальної власності та авторського права, виконання постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання комп'ютерних програм в органах виконавчої влади»,

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірених одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ І		ЧЕРНІГІВЩИНА – БЕЗПЕЧНИЙ РЕГІОН				
						розпорядження КМУ «Про затвердження Концепції легалізації програмного забезпечення та боротьби з нелегальним його використанням»
	Підключення додаткових телекомунікаційних веж у прикордонних громадах до постійного електроживлення	2023	Чернігівська філія Концерну РРТ	115,02	Місцеві бюджети	3 новостворені об'єкти телекомунікацій підключені до постійного електроживлення
	Встановлення телекомунікаційної вежі >140 м для ефірного телерадіомовлення у південній частині області та (у разі ідентифікації потреби) створення додаткових телекомунікаційних об'єктів у центральній та/або північно-східній частині області для потреб українського телерадіомовлення	2024-2025	Чернігівська філія Концерну РРТ	51 000,0	Кошти з позабюджетних джерел, міжнародна технічна допомога	Понад 90% території Чернігівської області охоплено сигналом українського ефірного телерадіомовлення

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
Оцінка руйнувань та пошкоджень об'єктів інфраструктури	Діагностика руйнувань наслідків війни в межах Чернігівської області. Комплексна оцінка постраждалих територій та визначення етапів та пріоритетів реновації	2023-2024	Управління містобудування і архітектури ОДА, EGIS VillesetTransports/ DassaultSystèmes/B4D&E	В рамках виконання Меморандуму	Фонд досліджень та допомоги приватному сектору (FASEP)	Звіт щодо оцінки потенційної вартості реконструкції з рекомендаціями доцільності та пріоритетів реновації
	Містобудівна діагностика міста Чернігова					Стратегічний майстер-план пріоритетного району міста Чернігова
Комплексна відбудова населених пунктів	Розробка і реалізація Програми комплексного відновлення Чернігівської області	2023-2027	Управління містобудування і архітектури ОДА, районні військові адміністрації	Не визначено	Не визначено	Реалізовано основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і розвитку
	Розробка і реалізація Регіонального плану відновлення та розвитку, відповідних планів територіальних громад	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, районні державні адміністрації, органи місцевого самоврядування	Не потребує	—	Реалізовано проєкти відновлення у громадах області. Забезпечено подолання максимальної кількості наслідків руйнувань та пошкоджень

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	Забезпечення внесення до Реєстру пошкодженого і знищеного майна (РПЗМ) повної інформації про зруйновані та знищені будівлі в області. Забезпечення ефективної роботи комісій ОМС щодо розгляду компенсацій за знищене майно та пошкоджені об'єкти нерухомості	2023-2024	Управління містобудування і архітектури ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Не визначено	Не визначено	Надано компенсацію населенню за пошкоджене та знищене майно
	Запровадження на рівні області наповнення Єдиної цифрової інтегрованої інформаційно-аналітичної системи управління процесом відбудови об'єктів нерухомого майна, будівництва та інфраструктури (DREAM)	2023-2027	Структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Не потребує фінансування	—	Забезпечено ефективне управління проєктами відбудови на всіх етапах їх імплементації
	Реалізація пілотного проєкту з комплексного відновлення села Ягідне Іванівської сільської територіальної громади Чернігівської області, яке постраждало внаслідок збройної агресії російської федерації	2023-2024	Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Чернігівській області за результатами відкритих торгів	404 000,0	Державний бюджет, місцевий бюджет, інші залучені кошти	Здійснено: будівництво 6 індивідуальних житлових будинків, капітальний ремонт 95 індивідуальних житлових будинків, 17 багатоквартирних будинків, реконструкція будівлі

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
						Ягіднянського клубу-бібліотеки, Ягіднянської ЗОШ I-II ступенів, капітальний ремонт 4,4 км вулично-дорожньої мережі та благоустрій, будівництво 4,4 км комунікацій, будівництво бювету
	Відновлення об'єктів житлової інфраструктури, пошкоджених внаслідок збройної агресії російської федерації	2023-2027	Структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	У межах потреб	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій, кошти громадян	Відновлено максимальну кількість пошкоджених і зруйнованих об'єктів житлової інфраструктури
	Встановлення модульних будинків для мешканців, у яких зруйновано житло внаслідок збройної агресії рф	2023-2027	Обласна державна адміністрація, її структурні підрозділи, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації)	500 000,0	Кошти міжнародних фондів, місцеві бюджети	Забезпечено тимчасовим житлом мешканців, у яких зруйновано житло внаслідок збройної агресії рф
	Відновлення адміністративних будівель	2023-2027	Структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	У межах потреб	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій, власні кошти установ, організацій	Відновлено максимальну кількість пошкоджених і зруйнованих об'єктів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірених одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	Проведення робіт з консервації пошкоджених і зруйнованих об'єктів, що не потребують першочергового відновлення, з метою фізичного збереження будівель та споруд	2023-2024	Структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	У межах потреб	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій, власні кошти установ, організацій	Збережено будівлі та об'єкти від подальших руйнувань
Відновлення та модернізація систем життєзабезпечення	Модернізація систем водопостачання та водовідведення у громадах області з метою приведення їх технічного стану до сучасних норм та підвищення їх стійкості	2023-2024	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	370 000,0	Державний бюджет, кошти міжнародних організацій	Відновлено пошкоджені/зруйновані об'єкти водопостачання та водовідведення у м. Чернігів та інших населених пунктах. Забезпечено надання послуг належної якості та у достатніх обсягах всім категоріям споживачів
	Будівництво артезіанських свердловин у громадах області	2023-2027	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	У межах потреб	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій, власні кошти установ, організацій	Населення забезпечено питною водою належної якості у достатніх обсягах
	Комплексна реконструкція Чернігівської ТЕЦ із переведенням котлоагрегатів на безпечне спалювання вугілля газової групи українського	2023-2024	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	300 000,0	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій	Відновлено та модернізовано Чернігівську ТЕЦ. Збільшено обсяги генерації електроенергії

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	видобутку, проведення ремонту генератора потужністю 50 МВт для збільшення обсягів генерації електричної енергії					
	Підвищення якості надання послуг з електропостачання	2023-2025	Департамент енергоефективності, транспорту, зв'язку та житлово-комунального господарства ОДА, АТ «ЧЕРНІГІВ-ОБЛЕНЕРГО»	256 000,0	Інвестиційна програма АТ «ЧЕРНІГІВ-ОБЛЕНЕРГО», Державний бюджет (Фонд ліквідації наслідків збройної агресії кошти міжнародних фондів, організацій	Зменшення фактичного значення показника SAIDI по м. Чернігів на 15%, створення резерву потужності, зменшення втрат електричної енергії в мережі 10 кВ на 207 тис. кВт*год на рік. Збудовано ПС 35/10 кВ в місті Чернігів з конфігурацією мережі 10 кВ та реконструкцією мережі 35 кВ
Відновлення дорожньої інфраструктури	Будівництво та капітальний ремонт зруйнованих мостів та шляхопроводів на автомобільних дорогах загального користування державного значення	2023-2024	Служба відновлення та розвитку інфраструктури у Чернігівській області	2 957 945,6	Державний бюджет	Збудовано міст через р. Десна (Південний під'їзд до м. Чернігова). Проведено капітальний ремонт 3-х мостів через р. Десна, 2-х мостів через р. Білоус,

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
						мостів через р. Сейм, р. Замглай та канал. Проведено капітальний ремонт 2-х шляхопроводів через залізничні колії
	Відбудова та поліпшення стану автомобільних доріг загального користування місцевого значення	2023-2024	ДП «Агентство місцевих доріг Чернігівської області»	1 916 606,5	Державний бюджет	Здійснено капітальний ремонт 3-х мостів та 52,8 км доріг, усунуто пошкодження, забезпечено роботу елементів автомобільних доріг в різні пори року, утримано та поліпшення стану мостових переходів
Відновлення та модернізація соціальної інфраструктури	Максимальне залучення міжнародних організацій до відновлення постраждалої та знищеної інфраструктури. Поглиблення та розширення співпраці з партнерами з розвитку, міжнародними фінансовими організаціями, залучення позабюджетних коштів для відновлення	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, органи місцевого самоврядування (за згодою), Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	3 500,0 (щорічно)	Кошти міжнародної допомоги, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством	Підвищено інституційну спроможність Регіонального офісу міжнародного співробітництва. Систематизовано та упорядковано процес залучення позабюджетних коштів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	Реалізація діючих угод: - про співробітництво Чернігівської області з регіонами-партнерами іноземних країн та розширення договірної бази з регіонами іноземних країн; - про співробітництво між містами та громадами регіону та партнерами іноземних країн	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	Не потребує фінансування	—	Використано можливості міжрегіонального співробітництва для відновлення та розвитку громад
	Відновлення закладів освіти	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування, засновники закладів освіти	1 579 357,0	Державний та місцеві бюджети, кошти міжнародних фондів, організацій	Відновлено 20 закладів освіти, а саме: 9 закладів загальної середньої освіти, 8 закладів дошкільної освіти, 2 заклади професійної (професійно-технічної) та 1 заклад фахової передвищої освіти
	Приведення освітніх закладів до сучасних вимог і потреб	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, органи місцевого самоврядування,	1 608 500,0	Державний та місцеві бюджети, інші джерела незаборонені законодавством	Забезпечено належні умови та рівний доступ дітей до навчання в умовах воєнного стану та повоєнний період

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	Відновлення закладів охорони здоров'я	2023-2027	Управління охорони здоров'я ОДА	2 150 000,0	Державний бюджет, інші джерела	Відновлено 16 закладів охорони здоров'я
	Відновлення закладів культури	2023-2027	Департамент культури і туризму, національностей та релігій ОДА	У межах потреб	Державний бюджет, місцеві бюджети, інші джерела	Відновлено заклади культури, що зазнали руйнувань
	Проведення капітального ремонту, комплексної термомодернізації будівлі КНП «Чернігівський обласний центр крові», придбання мобільного пункту забору крові та високовартісного медичного обладнання	2024-2026	Управління охорони здоров'я ОДА	20 000,0	Державний бюджет, обласний бюджет, інші джерела	Створено якісну систему заготівлі донорської крові та її компонентів
	Забезпечення медичних закладів сучасним багатофункціональним високовартісним медичним обладнанням та апаратурою	2024-2026	Управління охорони здоров'я ОДА	980 000,0	Державний бюджет, обласний бюджет, інші джерела	Забезпечено надання вчасних та якісних медичних послуг, в тому числі діагностичних
	Реконструкція будівлі відокремленого структурного підрозділу КНП «Чернігівська обласна лікарня» – Центру для постраждалих від наслідків аварії на ЧАЕС та ветеранів під гуртожиток готельного типу для медичних працівників, пацієнтів та їх родичів	2024-2027	Управління охорони здоров'я ОДА	450 000,0	Державний бюджет, інші джерела	Забезпечено умови для закріплення медичних кадрів та комфортного перебування родичів пацієнтів, зокрема тих, що потребують стороннього догляду

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ II		КОМПЛЕКСНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ІНФРАСТРУКТУРИ				
	Відновлення пошкоджених та зруйнованих пам'яток архітектури. Проведення реставраційних робіт на пошкоджених та зруйнованих пам'ятках архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва	2023-2027	Управління містобудування і архітектури ОДА, власники та користувачі пам'яток архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва	У межах потреб	Державний, обласний та місцеві бюджети, інші джерела фінансування	Відновлено пам'ятки архітектури, містобудування та садово-паркового мистецтва
	Завершення повного відновлення і приведення до робочого стану 9-ти пошкоджених в результаті військової агресії спортивних об'єктів	2023-2026	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, власники споруд	275 000,0	Державний бюджет, Місцеві бюджети, кошти власників споруд, кошти міжнародних партнерів, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Відновлено роботу пошкоджених в результаті військової агресії спортивних споруд
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
Оцінка пошкоджень і руйнувань економіки	Фіксація та моніторинг завданих пошкоджень та руйнувань внаслідок збройної агресії російської федерації проти України	2023-2024	Структурні підрозділи ОДА, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування	Буде визначено додатково	Не визначено	Забезпечено проведення обстеження знищеного та пошкодженого майна, здійснено фіксацію завданої шкоди та збитків, визначено розмір (оцінку) завданої шкоди та збитків. Наповнено Електронний реєстр відомостями про шкоду та збитки завданих внаслідок збройної агресії РФ проти України

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
Відновлення та розвиток бізнесу. Створення умов для підвищення конкурентоспроможності місцевих товаровиробників	Фінансово-кредитна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва в рамках реалізації державних кредитних програм, зокрема програми «Доступні кредити 5-7-9%»	2023-2027	Банки-партнери державних кредитних програм, Фонд розвитку підприємництва України	Кошти Державного бюджету – в залежності від проєкту	Державний бюджет	Надано фінансово-кредитну підтримку суб'єктам малого та середнього підприємництва. Створено передумови для відновлення діяльності бізнесу, що зазнав втрат від військової агресії РФ. Створено нові робочі місця.
	Фінансово-кредитна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва в рамках реалізації обласної Програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2021-2027 роки	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»	8 700,0	Кошти обласного бюджету, у тому числі повернуті за раніше наданими кредитами через ДО РФПП по Чернігівській області	
	Надання на безповоротній основі фінансової підтримки для часткового відшкодування витрат: - суб'єктам малого та середнього підприємництва на визначення шкоди та обсягу збитків, завданих внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди	2023-2024	Департаменти ОДА: економічного розвитку, фінансів, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»	3 926,0	Обласний бюджет	Створено передумови для відновлення діяльності бізнесу, що зазнав втрат від військової агресії РФ. Надано фінансову підтримку місцевим товаровиробникам та здійснено розширення ринків збуту їх продукції. Підвищено конкурентоспроможність місцевих товаровиробників, розширено ринки

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
	від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності; - підприємствам області на участь у виставково-ярмаркових заходах на національному та міжнародному рівнях; - підприємствам області вартості витрат з сертифікації продукції, систем управління та/або оцінки відповідності продукції	2023-2027 2023-2027		2 700,0 1 730,0		збуту продукції.
	Надання інформаційно-консультаційної підтримки суб'єктам МСП для активізації їх участі у державних та міжнародних грантових програмах, у т.ч. надання допомоги з розробки бізнес-планів	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, Чернігівський обласний центр зайнятості, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, центри підтримки підприємництва органів місцевого самоврядування	За потребою	Обласний та місцеві бюджети, інші джерела фінансування, не заборонені законодавством	Позитивні рішення щодо отримання державних та (або) міжнародних грантів. Створено нові робочі місця
	Інформаційно-консультаційна підтримка для запуску та ведення бізнесу, у тому числі учасниками бойових дій, особами з інвалідністю внаслідок війни та членами їх сімей, внутрішньо переміщеними особами	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, Державна організація «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	2 170,0	Обласний та місцеві бюджети, інші джерела фінансування, не заборонені законодавством	Створено передумови для відновлення діяльності бізнесу, що зазнав втрат від військової агресії РФ. Підвищено поінформованість суб'єктів підприємництва та осіб, бажаючих

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
						відкрити власну справу. Зареєстровані нові суб'єкти господарської діяльності
	Студії соціального підприємництва	2023	Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	700,0	Програма розвитку Організації об'єднаних націй	Створені соціальні підприємства в громадах Чернігівської області
	Створення Бізнес-інкубатора для ветеранів	2023-2024	Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ДО «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»	150,0	Обласний бюджет, міжнародні донори	Проведено навчання ветеранів основам підприємницької діяльності щодо започаткування власної справи, вибору бізнес-ідеї складання бізнес-плану
	Проведення інкубаційних та акселераційних програм розвитку підприємницької діяльності	2023-2024	Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ДО «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області»	500,0	Міжнародні донори	Учасники акселераційних програм отримали доступ до освітніх ресурсів, наставників, експертів та тренерів, що допомогло їм розвивати свої навички управління бізнесом, стратегії, маркетингу, фінансів тощо

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
Інноваційна, конкурентоспроможна економіка	Розбудова сучасних промислових зон та створення мережі індустріальних парків	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування (за згодою), Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	В залежності від проєкту	Кошти державного та місцевих бюджетів, кошти приватних інвесторів, кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, міжнародної допомоги, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством	Формування сприятливого інвестиційного середовища для розвитку бізнесу та започаткування підприємницьких ініціатив, розвиток сучасної виробничої та транспортно-логістичної інфраструктури, формування нових промислових зон та коопераційних зв'язків. Зниження податкового навантаження
	Створення наукових/технологічних парків	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	100 000,0	Кошти державного та місцевих бюджетів, кошти приватних інвесторів, кредити банків та інших фінансово-кредитних установ, міжнародної допомоги, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством	Поглиблено співпрацю науки та бізнесу, інтенсифіковано розробки, виробництво і впровадження наукоємної конкурентоспроможної продукції. Забезпечено залучення внутрішніх та іноземних інвестицій для реалізації проєктів. Створено сприятливі умови для становлення та розвитку малих і середніх інноваційних підприємств

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
	Забезпечення діяльності Центру створення та розвитку стартапів «Перемога центр»	2024-2025	Національний університет «Чернігівська політехніка»	30 000,0	Держбюджет міжнародні інвестиції інші незаборонені законодавством	Збільшення залучення фінансових ресурсів від інвесторів для розвитку стартап-проєктів (до 10 млн.грн щорічно); збільшення кількості робочих місць через запуск стартапів та розвиток малого бізнесу (до 100 нових робочих місць щорічно); створення партнерської мережі «бізнес-освіта»; розвиток підприємництва регіону
	Розвиток кластерних об'єднань промислових підприємств з високотехнологічним виробництвом, зокрема машинобудування, легкої промисловості	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, промислові підприємства, галузеві об'єднання, кластерні об'єднання	2 000,0 (щорічно)	Кошти обласного бюджету, кошти приватних інвесторів, міжнародної допомоги, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством	Прискорення відновлення та подальшого розвитку промислового комплексу регіону. Зміцнення зв'язків і покращення комунікації та взаємодії бізнесу, влади і наукових та освітніх інституцій. Ефективне застосування

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
						сучасних технологій та інноваційних бізнес-рішень. Розширено мережу ділових контактів та вихід на нові ринки збуту
	Поширення застосування механізму державно-приватного партнерства в області, залучення приватного бізнесу до реалізації проєктів на умовах ДПП	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	В залежності від проєкту	Кошти місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги, кошти приватних інвесторів, кредити банків та інших фінансово-кредитних установ	Активізовано процеси використання інструменту ДПП в регіоні, збільшення кількості проєктів, реалізованих на умовах ДПП, в т.ч. концесії
	Створення нових інформаційних продуктів інвестиційного спрямування	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, структурні підрозділи ОДА, райдержадміністрації, органи місцевого самоврядування, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області	100,0 (щорічно)	Кошти державного та місцевих бюджетів, міжнародної допомоги, кошти з інших джерел, не заборонених законодавством	Покращено імідж регіону як успішного і надійного економічного партнера та перспективної території для вкладення інвестицій, збільшено кількість реалізованих інвестиційних проєктів; створення нових робочих місць

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
	Розвиток високотехнологічних конкурентоспроможних виробництв транспортних засобів за рахунок відновлення, реконструкції, технічного переоснащення та розширення діючих виробничих потужностей	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, промислові підприємства	300 000,0	Міжнародна допомога, кредитні ресурси, власні кошти інвесторів та підприємств	Збільшено виробництво конкурентоспроможної продукції з високою доданою вартістю. Задоволення потреб у транспортних засобах загального користування та спецтранспорту
	Модернізація існуючих та створення нових деревообробних виробництв з поглибленої переробки лісосировинної продукції	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, промислові підприємства	100 000,0	Міжнародна допомога, кредитні ресурси, власні кошти інвесторів та підприємств	Модернізовано 3 деревообробні виробництва
	Підтримка розвитку та впровадження інновацій, трансферу технологій в усі сфери регіональної економіки	2023-2027	Департамент економічного розвитку ОДА, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, промислові підприємства, галузеві об'єднання, кластерні структури	150,0	Державний бюджет, місцеві бюджети, міжнародна допомога	Забезпечено стимулювання інноваційної діяльності, популяризацію та просування на ринок інноваційних розробок
	Розвиток інновацій у сфері «зелених» технологій та біоекономіки, Розбудова інфраструктури управління побутовими відходами на території області відповідно до заходів визначених проєктом Регіонального плану управління відходами	2023-2027	Департамент екології та природних ресурсів ОДА, територіальні громади	4 299 684,0	Бюджети усіх рівнів, інвестиційні кошти, грантова допомога	Забезпечено будівництво 1 сміттєспалювального заводу, 7 сміттєперевантажувальних станцій та сміттєсортувальних ліній, створення 18 об'єктів біологічного оброблення біовідходів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ III		ВІДНОВЛЕННЯ БІЗНЕСУ І РОЗБУДОВА НОВОЇ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНУ				
Відновлення сталого розвитку агропромислового комплексу	Розвиток фермерства, в т.ч. сімейних фермерських господарств шляхом підтримки молодих фермерів, популяризації використання успішних практик розвитку фермерства	2023-2027	Сільськогосподар-ські дорадчі служби, фермерські асоціації, Департамент агропромислового розвитку ОДА, вищі навчальні заклади області, Чернігівське регіональне відділення Українського державного фонду підтримки розвитку фермерських господарств	Не потребує	–	Створено щонайменше 15 нових фермерських господарств щороку
	Консультаційно-інформаційна підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу щодо їх участі у грантових програмах та інших видах допомоги від держави і міжнародних організацій	2023-2027	Департамент агропромислового розвитку ОДА	Не потребує	–	Щонайменше 10 суб'єктів господарювання щороку отримають грантову, або іншу допомогу
	Популяризація продукції місцевих виробників шляхом проведення фестивалів, виставково-ярмаркових заходів, тощо	2023-2027	Департамент агропромислового розвитку ОДА	1 620,0	Обласний бюджет, кошти підприємств	Збільшення виробництва продуктів харчування на 20%
	Підвищення рівня професійних знань суб'єктів господарювання агропромислового комплексу шляхом проведення навчально-практичних семінарів	2023-2027	Департамент агропромислового розвитку ОДА	200,0	Обласний бюджет	Щорічно у заходах приймає участь 100 осіб

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
Забезпечення продуктивної та вільно обраної зайнятості громадян	Сприяння працевлаштуванню безробітних громадян, зокрема ВПО, ветеранів, молоді, осіб з інвалідністю, на вільні та новостворені робочі місця. Надання роботодавцям компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування окремих категорій громадян	2023-2024	Департамент економічного розвитку ОДА, районні державні (військові) адміністрації, органи місцевого самоврядування (у порядку рекомендації), Обласний центр зайнятості	За потребою	Фонд загально-обов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, інші джерела	Забезпечення зайнятості населення
	Запровадження короткострокових програм навчання та перекваліфікації, зокрема надання ваучерів для проходження професійного навчання та отримання актуальних професій (особи, віком старше 45 років, звільненим з військової служби, ВПО, особи з інвалідністю, тощо).	2023-2024	Управління освіти і науки ОДА, Департамент економічного розвитку ОДА, Обласний центр зайнятості	За потребою	Фонд загально-обов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, інші джерела	Підвищено конкурентоспроможність окремих категорій громадян на ринку праці. Забезпечено зайнятість населення, подолання дисбалансу між попитом і пропозицією на ринку праці
Надання якісних адміністративних послуг	Створення ЦНАП в усіх громадах області	2023	Департамент економічного розвитку ОДА, районні державні (військові) адміністрації, органи місцевого самоврядування	100 000,0	Місцевий бюджет, державний бюджет, міжнародна допомога, інші не заборонені законодавством джерела	Розвиток та забезпечення безперебійного функціонування сучасної інфраструктури надання адміністративних послуг
	Модернізація існуючих та новостворених ЦНАП, в т.ч. приєднання їх до	2023-2027		500 000,0		Покращено сервіс адміністративних послуг відповідно до

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	мережі Дія Центрів					сучасних стандартів – для мешканців громад доступні більш комплексні, швидкі та якісні послуги
Забезпечення населення області якісною, доступною та вчасною медичною допомогою	Створення обласного центру комплексної реабілітації населення та лікування ветеранів	2023-2025	Управління охорони здоров'я ОДА	542 000,0	Державний бюджет	Послугами з реабілітації щороку забезпечується біля 25 тисяч пацієнтів, які перенесли серцево-судинні, судинно-мозкові захворювання, захворювання опорно-рухового апарату, посттравматичні розлади тощо
	Створення обласного центру інфекційних хвороб (туберкульозу та інших інфекційних патологій)	2024-2025	Управління охорони здоров'я ОДА	850 000,0	Державний бюджет	Щороку спеціалізована медична допомога надається щонайменше 4,5 тисячам осіб, хворих на інфекційні хвороби
	Створення в надклас-терних та кластерних медичних закладах області спеціалізованих реабілітаційних відділень	2024	Управління охорони здоров'я ОДА, райдерж-адміністрації, медичні заклади	150 000,0	Державний бюджет, місцеві бюджети, інші джерела	Щороку послуги з фізичної реабілітації надаються не менше ніж 3 тис. осіб
	Створення та оснащення сучасної операційної для новонароджених та	2024-2025	Управління охорони здоров'я ОДА	300 000,0	Державний бюджет, обласний бюджет, інші джерела	Підвищено якість, вчасності та безпечності надання

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірених одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	дітей перших років життя в КНП «Чернігівська обласна дитяча лікарня»					хірургічної допомоги 35 дітям протягом року
Доступність та якість освіти, оздоровлення дітей	Збереження та оптимізація мережі закладів освіти (дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), вищої освіти), в тому числі, які зазнали руйнувань (ушкоджень) у зв'язку з воєнними діями на території області	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, органи місцевого самоврядування, засновники закладів освіти	–	–	Створено ефективну і доступну мережу надавачів освітніх послуг
	Надання якісних освітніх послуг шляхом удосконалення цифровізації освіти. Створення якісного цифрового та мультимедійного контенту, інноваційних рішень, які можуть бути використані не лише у форматі онлайн, а й під час очного перебування у закладах освіти	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського	–	–	Забезпечено здобуття високого рівня освіти через активізацію застосування цифрових технологій в освітньому процесі
	Підвищення якості освіти відповідно до стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, заклади вищої освіти	–	Не заборонені законодавством джерела фінансування	Розвиток міжнародної співпраці та мобільності серед студентів, викладачів, науковців

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	Забезпечення організованим підвозом учнів і педагогічних працівників до місць навчання та роботи. Придбання шкільних автобусів	2023	Обласна державна адміністрація, органи місцевого самоврядування	192 000,0	Державний бюджет, місцеві бюджети, міжнародна допомога	Для закладів освіти області забезпечено придбання 64 шкільних автобусів
	Відновлення та розвиток матеріально-технічної бази КЗ «Чернігівське вище професійне училище» Чернігівської обласної ради	2023-2027	Комунальний заклад «Чернігівське вище професійне училище» Чернігівської обласної ради.	14 822,262	Державний бюджет, Фонд ліквідації наслідків збройної агресії, міжнародна допомога	Забезпечено умови для отримання якісної професійної освіти Надано освітньо-професійні послуги для 720 осіб
	Створення мультифункціонального об'єкту комплексної підтримки психосоціального, фізичного та духовного розвитку дитини (клубу) у позаміському дитячому закладі оздоровлення та відпочинку «Дивосвіт» Чернігівської обласної ради	2024-2026	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, ПДЗОВ «Дивосвіт»	15 000,0	Обласний бюджет, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено об'єкт, що забезпечить комплексну підтримку психосоціального, фізичного та духовного розвитку 1500 дітей на рік
Розвиток мережі спортивної інфраструктури	Виготовлення проектно-кошторисної документації для відновлення (реконструкції, будівництва) зруйнованих та пошкоджених спортивних об'єктів	2023-2024	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА	25 191,0	Державний бюджет, кошти міжнародних партнерів, інші не заборонені законодавством джерела	Виготовлено 2 ПКД (на будівництво в м. Чернігові сучасного біатлонного комплексу, на відновлення (нове будівництво) інфраструктурних об'єктів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
						ДП «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів»
	Пошук джерел фінансування та відновлення знакових об'єктів спортивної інфраструктури: - сучасного біатлонного комплексу; - ДП «Олімпійський навчально-спортивний центр «Чернігів»	2023-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, Мінмолодьспорт України	920 000,0	Державний бюджет, кошти міжнародних партнерів, інші не заборонені законодавством джерела	Відновлено роботу центральної спортивної споруди області, створено центр олімпійської підготовки з важкої і легкої атлетики, боксу та футболу. Збільшення на 45-50 тисяч кількості отримувачів фізкультурно-спортивних послуг. Створено якісного центру для проведення місцевих, всеукраїнських та міжнародних змагань з видів спорту
	Будівництво в місті Чернігові універсального спортивного залу великих розмірів з трибунами для глядачів та плавальним басейном	2025-2026	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, Мінрегіон України Мінмолодьспорт України Державна агенція відновлення та розвитку інфраструктури України	220 000,0	Державний бюджет, кошти міжнародних партнерів, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено додаткові якісні умови для тренувань і змагань учням ДЮСШ, СДЮШОР, ШВСМ, місця проведення місцевих, всеукраїнських та міжнародних змагань, збільшення

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірених одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
						на 15-18 тис. осіб кількості отримувачів фізкультурно-спортивних послуг
	Створення в громадах місцевих центрів фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх»	2023-2026	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, Місцеві органи виконавчої влади	6 000,0	Місцеві бюджети	Створено в громадах додатково 5 центрів фізичного здоров'я «Спорт для всіх», збільшено на 5-6 тис осіб кількість охоплених масовими заняттями фізичною культурою і спортом
	Реалізація на території області соціального проєкту «Активні парки – локації здорової України». Облаштування «Активних парків» у 80% територіальних громадах	2023-2026	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, Місцеві органи виконавчої влади	5 200,0	Субвенції державного бюджету, місцеві бюджети,	Обладнано додатково у громадах 26 активних парків, збільшення на 5-6 тис. осіб кількості отримувачів фізкультурно-спортивних послуг
Розвиток молодіжної інфраструктури	Створення локальних молодіжних центрів/просторів у територіальних громадах області	2024-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, територіальні громади молодіжні громадські організації	15 500,0	Місцеві бюджети, інші кошти, не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено 5 молодіжних центрів/просторів, діяльність яких охоплює понад 18 тис. молодих людей

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	Реставрація пам'ятки архітектури місцевого значення будівлі "Кінотеатр ім. Щорса" з пристосуванням під Хаб соціального партнерства та інституційного розвитку КУ «Чернігівський обласний молодіжний центр»	2024-2026	Управління капітального будівництва ОДА, Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, КУ «Чернігівський обласний молодіжний центр» Чернігівської обласної ради	250 000,0	Державний бюджет, обласний бюджет, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено мультифункціональну та доступну платформу для вирішення соціальних проблем області, підвищення ділової активності молоді та розвитку соціального діалогу загальною площею 2,5 тис. кв. м
Відновлення та підтримка ментального здоров'я населення, забезпечення гендерної рівності	Впровадження в області Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти як?»	2023-2024	Обласна державна адміністрація, районні військові адміністрації, органи місцевого самоврядування	Не потребує фінансування		Забезпечено доступність послуг з поліпшення ментального здоров'я населення, максимальне охоплення усіх постраждалих від наслідків війни відповідними послугами. Знижено рівень страждань, покращено психічне здоров'я та психосоціальний добробут постраждалого населення
	Створення денних центрів соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або	2023-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, сільські, селищні, міські ради, міжнародні фонди (за згодою)	14 000,0	Державний бюджет, місцеві бюджети територіальних громад, інші кошти, не заборонені	Створено 3 денні центри, діяльність яких поширена на 90 тис. осіб населення області. Створено умови для

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	наси́льства за ознакою статі				законодавством джерела фінансування	надання соціально-психологічної допомоги понад 1200 особам на рік
	Створення спеціалізованих служб первинного соціально-психологічного консультування осіб, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	2023-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, сільські, селищні, міські ради	15 000,0	Державний бюджет, бюджет територіальних громад, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено 6 консультативних служб, діяльність яких поширена на 48,5 тис. осіб населення області. Створено умови для надання соціально-психологічної допомоги понад 900 особам на рік
	Надання мобільних послуг соціально-психологічної допомоги особам, які постраждали від домашнього насильства та/або насильства за ознакою статі	2024-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, сільські, селищні, міські ради	7 500,0	Місцеві бюджети, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Створено 5 мобільних бригад, діяльність яких поширена на 15 тис. осіб населення області. Створено умови для надання соціально-психологічної допомоги понад 500 особам на рік
	Проведення заходів, спрямованих на формування у суспільстві рівних прав жінок і чоловіків, подолання гендерної нерівності	2024-2027	Департамент сім'ї, молоді та спорту ОДА, сільські, селищні, міські ради	За потребою	Місцеві бюджети, інші не заборонені законодавством джерела фінансування	Проведено не менше 4-х заходів на рік

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
Захист прав ветеранів, їх інтеграція у суспільне життя	Розбудова Комунальної установи «Чернігівський обласний центр комплексної реабілітації та обслуговування учасників бойових дій, членів їх родин та сімей загиблих» Чернігівської обласної ради	2024-2027	Обласна військова адміністрація, Департамент соціального захисту населення ОДА	190 000,0	Обласний бюджет, міжнародна технічна допомога, приватні інвестори, інші джерела фінансування не заборонені законодавством	Розбудовано та облаштовано 1 (одну) комунальну установу обласного рівня. Будівництво нежитлових приміщень, будівель за у м. Чернігів
	Реконструкція Центру реабілітації Національного університету «Чернігівська політехніка»	2024	Національний університет «Чернігівська політехніка»	30 000,0	Не заборонені чинним законодавством	Отримано послуги відвідувачами Центру реабілітації (до 25 осіб за годину)
	Створення Освітнього центру ветеранського розвитку	2023-2027	Управління освіти і науки ОДА, університети області, Навчально-методичний центр професійно-технічної освіти в Чернігівській області	150,0	Не заборонені чинним законодавством	Отримано освітньо-професійні компетентності: сертифікати про проходження курсів і тренінгів (дві групи по 25 осіб); свідоцтва кваліфікованого робітника за Програмою навчання за ваучерами (програма 45+) (три групи по 15 осіб)
	Забезпечення належних житлових умов для ветеранів, зокрема шляхом реалізації державних житлових програм	2023-2027	Департамент соціального захисту ОДА	Не визначено	Державний бюджет	Забезпечено житлом 200 сімей ветеранів

Назва пріоритету	Назва завдання (проєкту)	Термін виконання, роки	Основні виконавці	Орієнтовний обсяг коштів, необхідний для реалізації завдання (проєкту), тис. грн	Джерела фінансування	Очікуваний результат у вимірюваних одиницях
СТРАТЕГІЧНА ЦІЛЬ IV		ЗБЕРЕЖЕННЯ І РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ				
	Підтримка ветеранів у створенні та участі в громадських організаціях, сприяння їх активній участі у житті області та усвідомлення їхньої важливої ролі в суспільстві	2023-2027	Департамент соціального захисту ОДА	1 200,0	Обласний бюджет	Підтримано 8 ветеранських громадських організацій обласною програмою «Соціальне партнерство»
	Забезпечення ветеранам доступу до високоякісних медичних послуг, що допоможе поліпшити їхнє фізичне здоров'я: надання послуг зі стоматологічної допомоги	2023-2027	Управління охорони здоров'я ОДА	27 000,0	Обласний бюджет	Стоматологічні послуги отримають 1800 ветеранів
Підтримка внутрішньо переміщених осіб	Підтримка внутрішньо переміщених осіб, (забезпечення тимчасовим житлом, соціальної, медичної підтримки, права на освіту)	2023-2027	Департамент соціального захисту населення, Управління охорони здоров'я, Управління освіти ОДА, сільські, селищні, міські ради	В межах кошторисних призначень головних розпорядників коштів	Джерела, не заборонені законодавством	Забезпечено всебічну підтримку 100% внутрішньо переміщених осіб

V. ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ СТРАТЕГІЇ

Для реалізації усіх завдань по відновленню та розвитку області потрібна державна підтримки і додаткове стимулювання економічного розвитку постраждалих регіонів, а також потужна підтримка міжнародної спільноти і задіяння усіх можливих проектів міжнародної технічної допомоги.

Основними інструментами досягнення стратегічних цілей і пріоритетів є:

- Державна стратегія регіонального розвитку на 2021-2027 роки (зі змінами).
- План відновлення та розвитку регіонів, Регіональний план відновлення та розвитку, Плани відновлення та розвитку територіальних громад;
- Програма Комплексного відновлення Чернігівської області;
- Регіональні цільові програми;
- Державна Програма «Є-Оселя»;
- Програма «ЄВідновлення»;
- Державна програма «Армія відновлення»;
- Всеукраїнська програма ментального здоров'я «Ти як?».

☑ Цільові субвенції з державного бюджету України:

- Субвенція на реалізацію проектів у рамках Надзвичайної кредитної програми для відновлення України;
- Субвенція на реалізацію проектів у рамках Програми з відновлення України;
- Фонд ліквідації наслідків збройної агресії;
- Субвенція на проектування, відновлення, будівництво, модернізацію, облаштування, ремонт об'єктів будівництва громадського призначення, соціальної сфери, культурної спадщини, житлово-комунального господарства, інших об'єктів, що мають вплив на життєдіяльність населення;
- Державний фонд регіонального розвитку;
- Інші субвенції.

☑ Кошти місцевих бюджетів

☑ Державні програми підтримки бізнесу:

- Урядовий проєкт «Робота»:
 - мікрогранти на створення або розвиток власного бізнесу;

- гранти для створення або розвитку садівництва, ягідництва та виноградарства;
- гранти для створення або розвитку тепличного господарства;
- гранти на створення або розвиток власного бізнесу учасникам бойових дій, особам з інвалідністю внаслідок війни та членам їх сімей;
- гранти на створення або розвиток переробних підпри.

— Доступні кредити «5-7-9%».

☒ **Гранти і програми проєктів міжнародної технічної допомоги та міжнародних організацій.**

Одним із головних чинників для післявоєнного відновлення і розвитку області є налагодження та ефективна координація співпраці з міжнародними партнерами-донорами з метою залучення позабюджетного фінансування для відновлення та розвитку області, розширення доступу реципієнтів регіону до якомога більшої кількості грантових та кредитних програм, максимальне використання переваг і можливостей, що надає співробітництво з міжнародними фінансовими організаціями.

Для цього в області був створений **Регіональний офіс міжнародного співробітництва**, в рамках якого здійснюється ефективна систематизація даних, формування актуального переліку потреб області та її територіальних громад в гуманітарній допомозі, супроводження проєктів та координація міжнародного співробітництва між усіма сторонами, що представлені в регіоні.

Крім того, необхідно використовувати такі інструменти, як:

- Економічні стимули в рамках створення та розбудови індустріальних парків;
- Державна підтримка інвестиційних проєктів із значними інвестиціями;
- Міжрегіональне та міжмуніципальне співробітництво;
- Страхування від воєнних ризиків інвестицій українських та іноземних компаній в Україні;
- Розширення державних грантових програм для забезпечення додаткових фінансових можливостей для бізнесу.
- Довгострокове та доступне кредитування від міжнародних фінансових організацій, таких як МФК, ЄБРР або ЄІБ тощо.
- Надання безповоротної фінансової допомоги виробничим підприємствам, які зберегли власне виробництво, стимулювання створення нових робочих місць та експортної діяльності;
- Лібералізація ринків дружніх країн та підтримка українського виробника.
- Надання преференцій для бізнесу постраждалих регіонів за визначеними видами економічної діяльності з метою нівелювання безпекових ризиків.
- Залучення приватного бізнесу до реалізації масштабних проєктів на умовах державно-приватного партнерства (ДПП), у тому числі концесії.

Головні виконавці завдань — структурні підрозділи обласної державної адміністрації, територіальні органи центральних органів влади, районні військові (державні) адміністрації, органи місцевого самоврядування, Агенція регіонального розвитку Чернігівської області, ДО «Регіональний фонд підтримки підприємництва по Чернігівській області», навчальні заклади, Чернігівський регіональний центр підвищення кваліфікацій, із залученням проєктів міжнародних організацій

У разі необхідності, за пропозиціями виконавців, громадських організацій до Стратегії можуть вноситись зміни.

РОЗРОБЛЕНО:

Чернігівська обласна державна адміністрація

вул. Шевченка, 7, м. Чернігів, 14000

тел./факс: (0462) 67-50-71

e-mail: post@regadm.gov.ua, сайт: www.cg.gov.ua

З ПРОПОЗИЦІЯМИ ЩОДО РЕАЛІЗАЦІЇ ТА СПІВПРАЦІ ЗВЕРТАТИСЬ ДО:

Департамент економічного розвитку

Чернігівської обласної державної адміністрації

вул. Шевченка, 7, м. Чернігів, 14000

тел./факс: (0462) 67-57-39

e-mail: der_post@cg.gov.ua, сайт: www.economy.cg.gov.ua

Регіональний офіс міжнародного співробітництва

вул. Преображенська, 12, м. Чернігів, 14000

тел.: +38 (097) 034-45-73

e-mail: cheofficeaid@gmail.com

